

– Landssvikere ble mishandlet

Landssvikerne fikk til dels svært dårlig behandling i norske fangeleire etter 2. verdenskrig. Flere døde og ble utsatt for vold, ifølge en undersøkelse blant landssvikdømte.

Av Per Kollstad, NTB

OSLO: – Kritikkerdig, urettferdig og uansvarlig gjennomført, slår Johs. Myhren fast i en fersk rapport om forholdene for landssvikdømte fanger i de første årene etter krigen. 268 av 1206 spurte landssvikdømte svarte på spørsmålene.

Arbeidet er en del av det omfattende prosjektet Norge under okkupasjonen, hvor blant andre professor Tore Pryser og forsker Guri Hjeltnes er rådgivere. Formålet er for første gang å kartlegge noe av det som skjedde i Norge under krigen.

Egen opplevelse

Lillehammer-mannen Johs. Myhren var medlem av NS og fikk selv en dom på 15 år for landssvik. Han er utdannet historiker. Etter at han ble sluppet fri i 1950, arbeidet han som lektor ved flere gymnaser.

29 personer døde ifølge Myhren i landssvikerleirene.

Fra en arrestasjon av NS-medlemmer på Ski i Akershus i 1945. (NTB arkiv-foto)

– Dette er vel det mørkeste punktet under landssvikoppjøret. En nærmere undersøkelse vil avdekke at dødstallene var langt høyere, hevder Myhren.

En av deltakerne i undersøkelsen forteller om en episode hvor en politifullmektig uten grunn fortalte en solid bonde at han ville miste gården og alt han eide. Bonden skar over pulsåren neste natt og var død da han ble funnet.

Flere NS-fanger måtte også

grave fram lik. Myhren var en av dem. – Vi måtte grave i det vi kom og gikk i. Ikke fikk vi hansker eller noen beskyttelse rundt munnen. Det var en hard fysisk og psykisk belastning å ta i halvratne lik med bare hendene. En rå og sadistisk hevnaksjon, mener Myhren.

Flere av landssvikerne mener også at arrestasjonen og det første møtet med fangeleirene var kritikkerdig. Verst gikk det ut over dem

som ble arrestert av folk som hadde arbeidet for tyskerne under krigen. Disse hadde trolig behov for å bevise sitt nasjonale sinnelag. Milorg-soldater og norsk politi utdannet i Sverige gikk også hardt fram. De som ble arrestert av det regulære politiet, fikk den beste behandlingen.

Fangene ble stuet tett sammen. Om lag halvparten av de tidligere fangene svarte at de ble syke av maten eller mangel på mat. – Det ble ser-

vert råtne grønnsaker og bedervet fisk, forteller en av de spurte. – Det verste med fengselsoppholdet var sulten, sier en annen.

En av deltakerne i undersøkelsen forteller om kjøring av kull i trillebærer fram og tilbake. Kullet ble tømt og lesset igjen med hendene. En annen var med på å rense en skolegård for sigarettneiper, papir og spyttklyser med munnen.

– Mye interessant

Tore Pryser, professor i historie ved Høgskolen i Lillehammer, mener at Johs. Myhrens rapport om NS-fangenes kår inneholder mye interessant historisk stoff. Den må likevel brukes med forsiktighet, da spørreundersøkelsen ikke er representativ. Bare 268 av 1206 svarte på spørsmålene.

– Hva er grunnen til at så mange ikke svarte? Opplevde de ikke noen overgrep, eller vil de ikke rive opp minnene igjen fra en trist tid? spør Pryser, som synes det er spesielt interessant at vanlig politi behandlet landssvikerne bedre enn milorg-folk og ferske politisoldater, sier Pryser.

Pryser mener også det er oppsiktsvekkende hvis 29 NS-fanger døde i fangenskap. Han understreker likevel at dette ikke trenger å bety at 29 virkelige døde.

– Det kan tenkes at flere kjente til det samme dødsfall, sier Pryser.